

4 SVENSK LITTERATUR.

Litteraturblad n:o 2, februari 1861

SKRIFTER AF KRISTIAN CLAËSON. 2 BB. STHLM 1860.

Bladets ärade läsare hafva sett ett par skrifter af denne år 1859 vid 32 års ålder hädangångne forskare här anmälda. Den ena var en rent filosofisk undersökning: »Om möjligheten af en filosofisk Rättslära»; den andra en i Nordisk Universitets Tidskrift införd afhandling: »Om språkets ursprung och väsende.»

Dessa båda skrifter beteckna de studier, åt hvilka den unga tänkaren förnämligast egnade sitt korta lif. Men de voro icke de enda. Såsom man finner af några i Skrifterna intagna uppsatser, utgjorde äfven teologin, särskildt dogmatiken, ett bland föremålen för hans stora beläsenhet, och möjligheten af en »kristlig filosofi» ett kärt ämne för hans tänkande pröfning. Hit höra en utförlig recension af Schwartz skrift: »Bidrag till den nyaste theologiens historia», en afhandling med titel »Theologi och Filosofi», föranledd af ett bemötande mot ifrågasvarande recension; vidare en recension, af ett lektoratspecimen af Z. Göransson med titel »Om möjligheten af christlig Filosofi», vid hvars ventilation Claëson hade uppträdt såsom opponent, och en afhandling: »Filosofi och Religion, Orthodoxi och Kristendom» – dessa båda sistnämnda likväl ofulländade och utgifna ur författarens efterlemnade handskrifter. Slutligen finner man af ett par anmälanden af poetiska produkter samt af en, likaledes ur manuskript utgifven afhandling: »Om Göthes Faust», att äfven estetiken icke var Claëson fremmande, såsom dessa uppsatser vittna derom, att han hade en icke ringa beläsenhet i den sköna litteraturen.

Skrifterna innehålla utom det nämnda: fem särskilda uppsatser till utredande af meningen i »Professor Boströms filosofi», vidare »Om undervisningen i filosofisk propedeutik och Svenska språket vid elementarläroverken». »Om betydelsen af Svenska språkets studium vid universitetet», »Om Vetenskapernas system» (fragment), och »Äro anklagelserna mot tidehvarvet för materialism ogrundade eller icke?» samt några recensioner af filosofiska och lingvistiska arbeten.

Man kan af Författarens ålder och korta verksamhetstid icke vänta afslutade studier och åsigter, så mycket mindre ju mera omfattande, såsom ofvanstående förteckning visar, hans forskning var. Der vore skäl, att anse denna utbredning hafva varit till skada för grundligheten, om det icke så tydligt framginge ur skrifterna sjelfva, att de äro foster af en brinnande sanningskärlek, och om icke deras beskaffenhet vittnade om en så ovanlig förmåga hos Författaren. Det mest slående bevis på denna är, att Claëson alltid uppfattar den egentliga kärnan i hvarje förevarande fråga, och att hans undersökning utan rast går ut på dess klara framhållande. Detta är i allmänhet en frukt af filosofins studium. Det ger den, som dermed sysselsatt sig, större lätthet att orientera sig i hvarje nytt ämne, medan den, som icke undergått en sådan »tänkandets tukt», lätt förlorar sig i frågans utanverk och detaljer. Men inflytandet af blotta studium är naturligtvis relativt. Det förutsätter, att studierna redan skett med tankens rigtning på kärnan, att ingen intellektuel tröghet hindrat den lärande att göra sig klar reda för vinsten af sitt arbete. Och allt visar, att Claëson i ovanlig grad egt den kärlek för sak och den tankens energi, som härtill erfordras.

Äfven på filosofins gebit är det blott snillet gifvet att bringa i dagen, hvad man kallar reformatoriska idéer. Men snillet röjer sig icke på vetenskapens fält såsom på konstens i tidiga produktioner, hvilka lofva

en framtid. Orsaken är klar. Menniskan omgifves från tidigaste år af natur och medmenniskor, och njutningen af det natursköna kommer till henne, så snart känslan vaknar till lif. Med första försöket att afbilda detta är hon inne på det konstsköna vägen. I vetenskapen deremot, synnerligast i filosofin, skall hon först mödosamt förvärfva sig det vetande, hvarur tanken kan utgå, bildande det nya, de nya åsigtarna. Det är här icke nog att se naturens och mänskliga livvets företeelser; man måste veta, hvad företeelsen innebär. Derföre gifves det få exempel på unga snillen i filosofin, och de få hafva noga taget aldrig kommit till egentlig filosofi, till ett system. Att af Claësons skrifter begära några slående nya åsikter, vore alltså oberättigadt. Men väl kan man i dem söka och finna antydningar till en vidare utveckling för den Svenska filosofin.

Första Bandet innehåller en ganska intressant och välskrifven teckning af den hädangångnes lefnadsskiften. Men till densamma är annan hand fogad ett slags inledning till Skrifterna, som verkligen är mera egnad att förvilla, än att upplysa. Den innehåller ett loford för Claësons metod, att för bestämmandet af ett begrepp utgå från undersökning af »de olika betydelse, som enligt språkbruket tillkomma det ord, hvarmed undersökningens föremål betecknas.» Och det antages, att denna analys skall syfta till uppvisande deraf, att i hvarje fråga den rätta förklaringsgrunden först då är funnen, när »man kommit till ett väsende, som är andligt och själfständigt samt individuelt.» Då vidare Claëson i sina båda förnämsta undersökningar kommit till den slutsats, att Rättens och Språkets grund bör sökas i nationalandan, häri öfverensstämmande med den rent historiska forskningen, tillägger hans kommentator, att, hvad som här ännu felar, är sagda undersökningens återförande till »Personlighetsbegreppet», d. ä. till den allmänna förklaringsgrunden »ett väsende, som är andligt» o. s. v. Vi böra tillägga, att kommentatorn i sammanhang härmed till betraktelse upptager Claësons åsikter på teologins och psykologins gebit. Utrymme och bladets plan förbjuder oss att på denna kommentatorns betraktelse ingå. Vår tanke är dock, att han äfven här föga riktigt uppfattat andan af Claësons forskning.

Det är visst santt, att Claëson vid sina undersökningar följer den Upsala-filosofin tillhöriga metoden, att börja med gissningar om, hvad folket i allmänhet, hvad Pål och Pehr mände mena med ordet Rätt o. s. v. Men hvarje tänkande läsare skall utan svårighet finna, att det hithörande, såsom fallet måste vara, utgör den svagaste delen af undersökningen. Ett santt vetenskapligt intresse har denna deremot, då den öfvergår till forskning i vetenskapens historia, till undersökning af, huru det Rätta blifvit af filosofin uppfattadt, eller hvad de yppersta språkforskare ansett utgöra språkets väsende. En sådan undersökning bär frukt, och den har burit frukt i Claësons hithörande afhandlingar.

Hr Kommentatorn lägger särskildt vikt derpå, att Claëson skulle ställt uppfattningen af nationen som en organism näst det högsta uppfattningsbegreppet, det, som utgår ur personlighetssättet. Vi kunna icke afgöra, om Kommentatorn anser C. hafva uttagit detta sista steg eller icke. Men vi finna, att C. i sin afhandling om Språkets väsende häntyder på en sådan hypostisering, då han kallar nationen: ett »inom människan närvarande högre väsende», ett henne »öfverordnad andligt (och ändligt) väsende.»

I båda dessa hänseenden måste vi anse kommentatorn hafva framhållit just den svaga sidan i Claësons uppfattning. Att tala om anden eller något andligt såsom en organism, är att tala i bild. Vexten och det

Rätta eller Språket kan icke höra till samma genus, organiskt väsende. Åter genom att fatta nationen såsom något personligt, såsom ett själfmedvetande väsende, har man till förklarandet af det Rätta och Språket icke tillagt ett jota. Man förvirrar då blott begripandet genom en ny fantasibild.

Men Claëson har i sjelfva verket en stark sida, hvarpå hans kommentator icke sätter tillräckligt värde. Han går i sin forskning tillbaka till historien, till statens, kyrkans, vetenskapens historie. Reflekterandet öfver Pål's och Pehr's mening med de ord, de bruka, är i hans undersökning bisak; historiens fakta hufvudsak. Hvad i denna visar sig vara resultat, det är resultat äfven för honom. Om han lägger dertill, att det är en personlighets verk, så förändrar detta tillägg icke det minsta i det vunna resultatet. Det var det ena som det andra en koncession åt de läror, i hvilka Claëson uppvuxit. Hans förtjenst ligger i vår tanke åt ett helt annat håll, än det, hvaråt hans kommentator sökt densamma. Det är icke »den rationela idealismen» han sökte bringa till heder. Hans skrifter röja tvärtom en ande, som i verkligheten söker befrielse från ett subjektivt menandes fjettrar. Med ett ord: dessa skrifter bevisa, att den Boströmska filosofins stuga blifvit honom för trång. Vi behöfva icke tillägga, att, då Claëson i afseende på Rätt och Språk kom till den slutsats, att de äro nationalandans verk, detta helt enkelt innebär bekvämelsen: *det förnuftiga är det verkliga.*

Dock slutsatsen oberäknadt, har han genom att vända sin forskning till historien visat den Svenska filosofin vägen för dess utveckling. Denna är, så vidt vi förmå uppskatta den, denna varma och allvarliga vetenskapens tjenares förtjenst. Andra, vi tvifla icke derpå, skola framgå i samma rigtning. Den utgör en naturlig reaktion mot det från verkligheten bortvända fantiserandet.

Vår åsigts rigtighet bekräftas af Claësons förhållande till professor Boströms läror. Han är i sina hithörande uppsatser deras uttolkare och deras försvarare mot misstyndning, men ingenstädes deras anhängare.¹ Vid den lofvärda pietet, han hyste mot sin lärare, är det bevis nog, huru litet läran tillfredsstälde hans öfvertygelse, att han icke uppträdt till försvar för dess sanning. Ett sådant användande af den mottagna lärosatsen, som det vi citerat i fråga om nationalandan, utgör en lös utstyrsel, som af vana bäres, men hvars gagnlöshet för frågans utredande bevisar, huru litet den hade att göra med författarens öfvertygelse.

Denna undersökningens rigtning på det historiska, det rikare vetandets material, den föranleder författaren att taga i betraktande, hans frihet från förutfattade meningar i förening med det öfverallt framstående varma forskningsintresset – allt detta verkar, att äfven läsaren med stort deltagande följer Claëson's undersökningar. En filosofisk skrift kan aldrig hafva för ändamål att åt läsaren öfverlemnna en färdig öfvertygelse. En sådan kan icke meddelas; den måste af hvaroch en individ sjelf förvärfvas. Skriften har derföre uppfyllt sitt ändamål, om den kan föra läsaren till en insigt, med stöd af hvilken han förmår bilda sig en egen öfvertygelse. Claësons bästa afhandlingar äro af denna art. Och man läser äfven de öfriga med det intresse, en sanningen allvarligt sökande andes arbete aldrig förfelar att ingifva. Isynnerhet för den

¹ »Skrifternas» utgifvare, den aflidnes broder, upplyser, att man origtigt ansett Claëson för författare till artikeln om professor Boström och hans filosofi i Sv. Biografiskt Lexikon. Sagde origtiga förmodan har äfven i detta blad blifvit upprepad.

studerande ungdomen skall denna läsning icke förfela att verka lifvande och lärorikt.

DE KYRKLIGA FRÅGORNA AF JOH. HENR. THOMANDER. ÖREBRO 1860.

Denna skrift af den berömda f. d. professoren, numera biskopen i Lund, berör ett stort antal kyrkliga frågor. Der talas om förslag till kyrkomöten, till domkapitlens ombildning, till reform i prestvalen, till sockenbandets lösning, till förändring i vissa Augsburgiska bekännelsens artiklar. Vidare yttrar Förf. sin tanke om redan skedda reformer i Svenska kyrkan samt angående dess närmaste framtid. Såsom finnes, har alltså skriften ett vexlande innehåll, och alla de frågor, den berör, äro af samma intresse för läsare i Finland som i Sverige. Om Förf:s sätt att behandla frågorna kunna vi icke yttra oss. Så vidt Ref. tagit kännedom derom, visar sig Förf. äfven i denna skrift, sådan man har skäl att vänta honom, såsom en liberalt tänkande man, fremmande för allt religiöst partiväsen och äfven för hierarkiska pretensioner. För läsare i Finland hade det utan tvifvel varit önskvärdt, att skriften mera, än som synes vara fallet, skulle innehållit meddelanden om de faktiska förhållandena i Sverige. Förf. förutsätter dem såsom kända och afger blott sitt omdöme öfver, hvad som är och hvad som eftersträfvast. Men en sådan mans bedömande i sådana frågor kan icke vara annat än lärorikt under alla förhållanden; och vi hafva derföre synnerligast till presterskapets tjenst velat anmäla boken.

LITTERATUR OCH KONST. STUDIER AF OLOF ENEROTH. STHLM 1860.

Mången af våra läsare torde utan tvifvel hafva sett en lång polemik rörande denna skrift föras i tidningen Dagligt Allehanda. Denna polemik angår en här förekommande uppsats: »Vår tid och Poesien.» Hr Eneroth antager nemligen, att samtiden är opoetisk, både aktivt och passivt, såväl svag i poetisk produktion som ligkiltig för det producerade, och han försöker att uppvisa orsakerna till detta förhållande. Att samtiden i jemförelse med en nyss tilländagången period verkligen är mindre poetiskt stämd, kan i vår tanke icke gerna betvivlas, och hvarje försök att bevisa motsatsen måste i brist på fakta misslyckas. Det är visst fallet, att med den intellektuella bildningens spridning antalet af dem, som taga kännedom om litteraturen, äfven den poetiska, betydligt förstorats. Men att intresset för poesin mattats eller af andra intressen trängts i bakgrunden, detta röjes öfverallt – icke minst afgjort i Sverige. Hvad deremot angår Förf:s uppfattning af poesin och dess betydelse för menskliga bildningen, måste det medgifvas, att den åtminstone i uttrycken är sväfvande och osäker; och i denna punkt är Recensentens i Dagligt Allehanda kritik utan tvifvel fullt öfvertygande.

Skriften innehåller utom sagde artikel ett poem: »På Skenäs», och tre uppsatser: »Industrien och Konsten», »Konstutställningen i England 1857 och konsten i England» samt »Den Svenska qvinnan i förhållande till bildande konst.» Innehållet är öfverhufvud lärorikt och Förf:s reflexioner ofta nya, icke sällan slående sanna. Man finner, att man har för sig en författare, som öfver sitt ämne mycket tänkt, hvaremot det synes, som om han mera än bort skulle underlåtit att rådfråga andra, strängare vetenskapliga författares åsigter. Stil och språk äro utmärkt värdade, och skriften utgör i detta hänseende ett undantag från

mängden äfven af estetiska afhandlingar.

OM DET TRAGISKA. ESTETISKA UNDERSÖKNINGAR AF D:R ALFRED EDMAN. STHLM 1859.

Vid denna skrift om det Tragiska är för oss Finnar minnet af ett tragiskt öde fästadt. Författaren, en Finne, var en af dem, hvilka icke kunnat förstå det Finska nationalitetssträfvandet, utan satt sitt folks såsom alla folks enda lycka och lefnadsmål i vissa politiska institutioner. Hans offentliga uppträdande lemnar väl icke noggrannt bevisen för en sådan slutsats angående hans öfvertygelser. Men vi draga den dock ur, hvad han offentligen yttrat, sannerligen icke hans minne till förebråelse. En skrift af honom om universitetet, utan kännedom om förhållandena affattad, hade till uppgift att visa, hvilket tvång denna institution under senaste halfsekels lopp varit underkastad. En hans recension öfver »Duncker och hans omgifning» i Svenska Aftonbladet uttalar, att Finska armén 1809 icke var Finsk, och att den patriotism, hvarmed dess hjeltar af skalden besjungits och af sina landsmän älskats och beundrats, hvilat på en falsk uppfattning. Detta, och att Förf. begaf sig till och stannade i Sverige under en verksamhet, som tillkännagaf, att han icke tänkte på ett återvändande till fäderneslandet – utgör för oss grunden för ofvan yttrade bedömande. De, som känt Edmans namn, veta, att en förtidig, sorglig bråddöd ändade hans lif.

Finland är icke så rikt på litteratörer, att man icke skulle af hjertat beklaga det, om blott en enda af dem går förlorad för fäderneslandet. Och beklagligen hafva flera än en lofvande förmåga gått under, såsom vår öfvertygelse är, genom att dela den nämnda förvillelsen.

Edman var utöfver det vanliga måttet rikt utrustad med kunskaper. Han visade också under sin vistelse vid universitetet ett intresse för vetandet, som icke stannade inom examens fordringarnes gräns. Hans skriftställer kan deremot icke kallas lyckadt. Det bär i vår tanke spår af den tvedrägt i öfvertygelsen, som måste råda hos hvarje människa, hvilken frånsäger sig sin nationalitet och i sitt fädernesland icke finner föremål nog, värda att älskas med all själens värma, för hvilken med ett ord patriotismen är fremmande af brist på föremål för densamma.

Här ifrågavarande lilla skrift är bygd på den nyare estetikens läror och Författarens tillgörande har enligt företalet inskränkt sig till en sammanställning af, hvad Vischer i sin Estetik, Hettner i en skrift *Das moderne Drama* och Ad. Zeising i en framställning af tragikens väsende i ämnet yttrat. Uppfattning och framställning äro för det mesta ganska klara, vittnande om Förf:s goda studier och tankereda. Der läsaren finner sig af förklaringen mindre tillfredsställd, beror detta deraf, att frågan af de citerade föregångarna icke blifvit på ett tillfredsställande sätt utredd. Skriften är lärorik och på sin plats i Svenska litteraturen, hvilken är fattig nog på detta slags undersökningar. Stilen, hos hvilken man i en estetisk afhandling gerna fordrar något lif och någon lyftning, är jemförelsevis tung och matt. Man ser för sig mera ett arbete, än en med öfvertygelse yttrad åsigt.

Vi äro öfvertygade, att kännedomen om skriftens tillvaro skall förskaffa densamma mången läsare i författarens fädernesland. Den är genom sin författares namn en sorglig erinran af de strider och de offer, brytningsperioder i en nations lif kräfva. Och det är med afseende härpå vi önskade, att äfven dessa få ord om författaren och skriften

måtte anses för, hvad de äro, en deltagande hänblick till den, kanske af mången redan glömda grafven.

JOHAN HENRIK KELLGREN'S SAMLADE SKRIFTER. FJERDE UPPLAGAN. ÖREBRO 1860.

10 Deras antal torde nuförtiden i Finland icke vara ringa, som aldrig läsit en rad af de Gustavianska skaldernas dikter, om icke tillfälligtvis i en Anthologi eller en visbok.¹ De flesta äldres bildning tillhör också den tid, då den Nya Skolan satt dessa dikter i vanrykte. Äfven Kellgrens skrifter träffas sällan i nyare boksamlingar. Men antingen man åter ser dem eller läser dem för första gången, skänka de hvila från den ansträngda och ansträngande romantiken och sentimentaliteten i nyare tiders dikt. Man finner kanske Kellgren's sång något kallt förståndig, men man har också icke mycket i behåll af det slags dikt, i hvilken fantasin (eller kanske blott ordklangen) lupit af med förståndet. Det har från poesins tidigaste barndom utgjort dess beröm, om der funnits vishet i dikten. Och man kan verkligen säga, att den finnes i Kellgren's, 20 ehuru i följd af tidehvarfvets, det adertonde seklets, anda icke obemängd med en falsk lefnadsvishet.

Kanske mest poetisk är skalden i sina teaterstycken, dessa »Lyriska tragedier», »Lyriska dramer» och »Dramer med sång och ballet», för hvilkas utmärkthet det vittnar, att man med njutning *läser* dem utan att sakna musiken, sången och balletten. Ja man drager ovilkorligen på mun, då man i den högstämda dramen »Christina» ser drottningens vackra slutord åtföljas af anvisningen: »Ballet»! och föreställer sig den verkan pas och piroutter skola utöfva på åskådarens af styckets sannt poetiska innehåll, af de i detsamma nedlagda ädla tankarne och af 30 deras konstnärliga omklädnad upplyftade sinne. Vi sade: Kellgren är i dessa dramatiska arbeten kanske mest poet, ty här bortfaller genom det upphöjda i ämnet detta dels sceptiska och frivola, dels endast prosaiskt förståndiga betraktelsesätt, som i de lyriska dikterna funnit plats, der dessa, såsom ofta är fallet, röra sig kring alldagslifvet. Naturligtvis förnekas genom det sagda icke skönheten i flera af de lyriska dikterna, än mindre den stora qvickheten och talangen i de många satiriska bland desamma.

40 Upplagan är ett oförändradt aftryck af den första efter Kellgrens död besörjda, men af honom sjelf färdigt redigerade. Äfven det kända sköna porträttet saknas icke.

Ehuru den ganska vackra upplagan icke är dyr (7 Rdr 50 Öre Svenskt), har samma förlagsfirma äfven utgifvit en »godtköpsupplaga» i ett band, som kostar endast 2 Rdr 75 öre.

SKALDESTYCKEN AF F. M. FRANZÉN I 7 BAND MED VIGNETTER.

JULIE DE S:T JULIEN ELLER FRIHETSBILEN AF DENS.

TAL VID ÅTSKILLIGA TILLFÄLLEN AF DENS. OM SVENSKA DROTNINGAR AF DENS.

50 SAMLADE SKALDESTYCKEN AF CHORÆUS. MED PORTRÄTT. 2:A UPPLAGAN.

Vi erinra om dessa nya upplagor af de båda Finska skaldernas skrifter

¹ Detta röjer sig äfven deri, att man om Hegel citerar Dumbom's åsigt *om »teologin.»*

i sammanhang med anmälan af Kellgren's, hvilken äfven han, såsom kändt, en kort tid tillhörde Finlands universitet. Också Franzén's dikter finnas tyvärr icke mera allmänare i familjerna. Och likväl borde ingen familj sakna dem; ty än i denna dag har Svenska litteraturen inga förträffligare att sätta i ungdomens hand – af de föräldrar, som förstå uppskatta poesins värde för både den intellektuella och sedliga bildningen.

LIFVET I GAMLA VERLDEN ELLER DAGBOKSANTECKNINGAR ÖFVER
RESOR I SÖDER OCH ÖSTERLAND AF FREDRIKA BREMER. STHLM 1860. 10

Den tid är uppenbarligen förfluten, då en ny bok af Fredrika Bremer var en stor tilldragelse i Sveriges litteratur. Dock vi hafva orätt: det var någon ny bok af »Författarinnan till Teckningar ur Hvardagslifvet», som väntades och mottogs med så stort intresse. Mamsell Fredrika Bremer är en helt annan litterär personlighet, än Hvardagslifs-författarinnan. M:ll Bremer rör sig icke i hvardagslifvet. Hennes verld är hela vida »Verlden», den »gamla» och den »nya.»

Men det ser ut, som om allmänheten mera skulle älskat att höra något ur hvardagslifvet, än ur den vida verlden. Och man kan i detta fall icke förtänka den dess smak. Ty det är klart, att äfven hvardagslifvet är hemma i hela verlden både den gamla och nya. Och den, som förmår väl uppfatta och berätta dess tilldragelser, lärer människorna verkligen känna ett godt stycke af verlden. När en smula poetisk idealisering låter det ädlaste i detta lif framträda och kastar sitt skimmer deröfver, är det blott naturligt, att hvarje människa gerna dröjer vid skildringen af detsamma. Emedan nu hvar och en lefver med i hvardagslifvet, så är det egentligen den poetiska gnistan, på hvilken det i dess beskrifning kommer an. Den, som dermed är begåfvad, behöfver blott öppna sina ögon för att se in i detta lif, som på alla sidor helt tätt omgifver honom. Vill en författare eller författarinna deremot tala om Verlden utanför hvardagslifvet, då fordras först, att han eller hon skall träda utom dettas gränser, för att lefva med i verlden. Med något litet betraktande af de gestalter, som här röra sig, vill det icke vara nog. 20 30

M:ll Bremer rörde sig i nya verlden ännu inom »hemmen.» Det skedde dock i ett land och i en krets af hem, der i hvardagslifvet ingår mycket af lifvet utanför detsamma. Här föll det sig helt naturligt, att låta det offentliga lifvet framstå sådant det i hem- och sällskapslifvet afspeglar sig. Någon forskning och något på en djupare insigt grundadt bedömande behöfdes icke. Det syntes vara nog, att se litteraturen, det politiska och sociala lifvet med samma ögon ungefär, med hvilka allt detta ses och kommer till tals i det enskilda umgänget. Och likväl röntes beskrifningen öfver *Hemmen i nya verlden* icke samma mottagande som *Teckningarne ur Hvardagslifvet*. I den förra saknades icke blott poesin. Det offentliga kom der så mycket till tals; och det har icke något större intresse med sig, att lära känna blott societetens uppfattning af detsamma. Man tröttnar dervid och önskar att äfven i skildringen deraf någon djupare uppfattning skall blicka fram. I *Lifvet i gamla verlden* träda, såsom äfven titeln utvisar, hemmen egentligen tillbaka, och det offentliga lifvet blir hufvudsak – likväl förnämligast ur en synpunkt, den religiösa. Men i samma mon detta sker, stegras hos läsaren anspråket på att något lära. Och detta tillfredsställes i vår tid icke utan forskning och studier hos läraren. Fallet är också derföre, att M:ll Bremers framställning, i saknad häraf, rör sig mera på ytan af tingen. 40 50

Och detta tillfredsställer icke, med huru mycken talang än sjelfva skildringen må vara gjord.

Härtill kommer, att, såsom förhållandet redan var i Hemmen i Nya Verlden, äfven här Författarinnans enskilda angelägenheter träda något för mycket i förgrunden. När t. ex. en Livingstone beskriver sina vandringar genom Afrika är det helt naturligt, att hans personliga äfventyr och erfarenheter blifva den sammanhängande tråd, vid hvilken skildringarne och reflexionerna knyta sig. Det kan väl hända, att äfven en resande på jernbanorna gör så många och så intressanta erfarenheter, att berättelsen derom kan blifva lärorik, åtminstone roande. Men ett fruntimmer kan sällan komma i sådane förhållanden, äfven om hon är så rask som M:ll Bremer och, åtföljd af två polisbetjenter, besöker Neapels' sämsta kvarter. Det enformiga lifvet i någon familjekrets, eller i ett resällskap, förlustelsepartierna, the-visiterna, uppgifter på samtalsämnen, beskrifningar på hvarjehanda i läsarens ögon fullkomligt likgiltiga individer med deras görande och låtande – allt sådant, som är der endast derföre, att Författarinnan är med, ger ingen föreställning om lifvet i gamla verlden. Det hjälper icke ens, om det, såsom af Författarinnan skett, kryddas med ett par frieriromaner.

Men allt detta oaktadt finnes der mycket i de två banden, som man med nöje läser. Beskrifningen gäller främst Schweitz och Italien. Likväl är det endast enskildheter, icke någon allmän skildring, som utgöra dess föremål. M:ll Bremer kommer allestädes fram. Hennes namn och kön bana henne väg. Hon besöker kung Leopold i Belgien, Cavour, Påfven – såsom våra läsare af utdrag i tidningarne redan torde känna. Det är pikant nog, att höra henne för påfven framställa protestantismens företråde – man kunde säga, göra ett försök att omvända hans helighet – och lägga qvinnans emancipation Cavour på hjertat. Man har med Författarinnan från dessa besök alltid något intryck kvar af personlighetens i fråga yttre uppträdande. Hon färdas för det mesta på turisternas stora stråkväg, och man kan icke vänta något serdeles nytt i beskrifningarne. Men der träffas dock ett och annat, som får en ny färg. Hon förer dessutom några gånger läsaren till helt nya omgifningar. Detta sker i följd af resans hufvudsyfte, som är, studium af de religiösa öfvertygelserna. Bland det mest intressanta är också beskrifningen på den fria kyrkan i Geneve och på Albigenserna i Piemont. Det kan visst förhålla sig annorlunda; men berättelsen om kontroverserna i Rom gör på läsaren det intryck, som om Författarinnan åtminstone för ögonblicket icke skulle varit rätt säker, huruvida icke en högsta auktoritet i trossaker är en nödvändighet. Man kan också icke förundra sig öfver liten tvekan i detta hänseende. Der gifves ingen medelväg mellan denna ytterlighet och fullkomligt fri forskning för den, som icke af farhåga och misströstan godtyckligt bestämmer för sig en gräns. Känslan kan visserligen hvila lugnt vid den ena eller andra öfvertygelsen. Men hos Författarinnan synes resonnerandet icke vilja lemna känslan i ro. Och deras antal är stort, som flytt från mödan och vådan af en fri pröfning till påfvens afgörande. Emellertid har M:ll Bremer icke låtit det fela på frestelser. Det hör till det kuriösaste i boken att läsa, huru hon låter instänga sig i ett kloster, sjelfvilligt underkastande sig en riktig storm af proselytmakeriet. Men hon genomgår profvet temligen lätt, ty hon finner sin ställning – tråkig. Och det är icke att undra öfver. Skulle pröfvotiden räcka det minsta längre, skulle läsaren dela detta intryck, ehuru blott ganska litet af demonstration och motdemonstration kommer till hans kunskap.

Det är sagda religiösa allvar och Författarinnans derur utgående sätt att betrakta personer och saker, som främst uppbär resan och boken.

J. V. S.

5 AVIS TILL HR MURMAN.

Litteraturblad n.o 2, februari 1861

Sedan det kommit till Red:s kunskap, att Hr Murman i en artikel i tidningen Wiborg fortsatt sin bevisning för sina psykologiska lärors rigtighet, under fordran på ett bemötande från vår sida, få vi erbjuda Hr M. att i detta blads spalter aftrycka hela sitt opus: »Enon opetuksia Sielun viljelyksestä», antingen i original eller i Svensk öfversättning. Han har då tillfälle att rätt grundligt öfvertyga detta blads läsare om Red:s bristande samvetsgranhet, tröghet, m. m. och framförallt om arbetets förträfflighet. Något mera torde Hr M. icke kunna af Red. begära. All vidare diskusion måste vi anse öfverflödig icke blott för det dåliga sätt, hvarpå Hr M. fortfarande lönar den välvilja, med hvilken vi anmält hans nybörjareförsök, utan hufvudsakligen derföre, att Hr M. visar sig icke förmå inse, hvarom fråga är.

Hr M. synes helt naivt antaga, att vi läsa alla möjliga tidningsblad, i hvilka hans diatriber förekomma. Vi få underrätta, att så icke är förhållandet.

6 TILL DENNA ÅRSBERÄTTELSE FÅR RED. TILL- LÄGGA ...

Litteraturblad n:o 3, mars 1861

Till denna årsberättelse får Red. tillägga, att den är den sista, under- tecknad af Herr Dr Elmgren. Sedan han nemligen i femton års tid med outtröttligt nit skött sekreterarens åligganden, förklarade sig Dr Elmgren för den händelse, att han ännu skulle till befattningen återväljas, icke kunna densamma ytterligare mottaga.

Det är under Dr E:s närmaste ledning och tillsyn, Finska Litteratur- sällskapet, efter att hafva frångått sin tidigare följda ordning, att endast samla fonder för en kommande mera omfattande verksamhet, utveck- lat en så ovanlig drift, bevisad af det stora antalet på dess förlag utgifna skrifter. Det då samlade kapitalet (om vi icke missminna oss något öfver 2 000 Rubel S:r) utgör, såsom af årsberättelsen synes, blott en femtedel af det nu i Sällskapets bokförlag nedlagda belopp, 10 752 Rubel.

Då afgifterna af nyinvalda ledamöter för hvarje år utgjort ett ganska ringa belopp, har man svårt att förstå, hvarifrån medlen till denna företagsamhet kommit. Men i Sällskapets förvaltning har inrotat sig en verklig fatalism, hvars representant i främsta rummet dess sekreterare varit. Man har der aldrig skytt ett nytt företag, huru kostsamt det än varit, och huru skrala än Sällskapets penningetillgångar för tillfället befunnits, endast man varit öfvertygad om gagnet af detsamma. Och denna modiga förtröstan på framtiden har ännu aldrig kommit på skam. Tvärtom: ju mera Sällskapet med glad förhoppning om fram- gång vågat, desto rikligare har det funnit sig understödt. För hvarje år